

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TRESTNÁ ČINNOST MLADISTVÝCH A JEJÍ PŘÍČINY

Autor práce: Iveta Šťastná
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Romanovi Svatošovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

Šťastná, I. Trestná činnost mladistvých a její příčiny: bakalářská práce.
České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 56 s.
Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Klíčová slova: trestná činnost, provinění, mladistvý pachatel, trestní odpovědnost, delikventní mládež, příčiny kriminality, prevence kriminality.

Předmětem bakalářské práce je trestná činnost mladistvých a její příčiny. Začátek vymezuje základní pojmy, které se objevují v práci. Poté je věnována pozornost historickému vývoji trestné činnosti mladistvých. Dále se zabývá řízením ve věcech mladistvých, jejich trestní odpovědnost a ukládaná opatření. Pojednává obecně o charakteristice trestné činnosti mladistvých, popisuje hlavní druhy trestné činnosti. Dále jsou uvedeny podněty k vyšetřování, počáteční a následné úkony ve vyšetřování. Poukazuje na příčiny kriminality mladistvých a její důsledky, včetně působících vlivů a na prevenci jak zmírnit páčání této trestné činnosti.

ABSTRACT

Šťastná, I. Juvenile delinquency and its causes: Bachelor thesis. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 56 p. Supervisor: JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Key words: criminality, offence, young offender, criminal liability, delinquent youth, the causes of crime, crime prevention.

The subject of the thesis is juvenile crime and its causes. The beginning of the bachelor thesis defines the basic terms that appear in the work. Then the attention is paid to the historical development of juvenile delinquency. It also deals with proceedings in juvenile cases, their criminal responsibility and the imposition of measures. It discusses the general characteristics of juvenile crime, describes the main types of crime. The following are suggestions for the investigation, the initial and subsequent acts of the investigation. The work refers to the causes of juvenile delinquency and its consequences, including effects and acting to prevent the commission to mitigate this crime.

OBSAH

ÚVOD	8
1 Základní pojmy	9
2 Historický vývoj	11
2.1 Období od středověku do roku 1918	11
2.2 Období od roku 1918 do roku 1950	13
2.3 Období od roku 1950 do roku 1989	16
2.4 Období po roce 1989	16
3 Řízení ve věcech mladistvých	20
3.1 Místní příslušnost	21
3.2 Obhajoba mladistvého	21
3.3 Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí	21
3.4 Vazba mladistvého	22
3.5 Řízení před soudem	23
3.6 Hlavní líčení a veřejné zasedání	23
4 Trestní odpovědnost mladistvých a ukládaná opatření	24
4.1 Trestní odpovědnost mladistvých	24
4.2 Ukládaná opatření mladistvým	25
4.2.1 Výchovná opatření	25
4.2.2 Ochranná opatření	28
4.2.3 Trestní opatření	29
5 Druhy trestné činnosti páchané mladistvými	30
5.1 Majetková kriminalita	30
5.2 Násilná kriminalita	31
5.3 Drogová kriminalita	32
5.4 Trestná činnost s rasovým a národnostním podtextem	32
6 Kriminologická charakteristika	33
7 Typické stopy	35
8 Podněty k vyšetřování	36
9 Počáteční úkony vyšetřování, plánování a organizace vyšetřování	37
9.1 Vyšetřovací situace	38
9.2 Předmět vyšetřování	39
9.3 Vyšetřovací verze	40
9.4 Výslech mladistvého obviněného	41

9.5 Výslech svědků	42
9.6 Konfrontace	43
9.7 Expertizy	44
10 Příčiny kriminality mládeže	45
10.1 Dědičnost	45
10.2 Rodina	46
10.3 Vliv okolí a party	48
10.4 Volný čas	49
10.5 Škola	49
10.6 Nedostatečné a neúplné vzdělání	49
10.7 Počítače a masmédiá	50
10.8 Závislost na hracích automatech	51
11 Primární, sekundární a terciární prevence	52
11.1 Primární prevence	52
11.2 Sekundární prevence	52
11.3 Terciární prevence	53
ZÁVĚR	54
SEZNAM LITERATURY	55

Úvod

Téma bakalářské práce Trestná činnost mladistvých a její příčiny jsem si vybrala z důvodu, že je toto téma závažným společenským problémem. S tímto problémem se nepotýká jen Česká republika, ale i ostatní státy světa. Trestná činnost mladistvých je v současné době čím dál tím více diskutabilním tématem. Současná mládež už není, co bývala. Růst kriminality mladistvých a jejich brutalita s dobou neúprosně roste, což společnost vnímá jako zásadní problém. Proto není důležitá jen práce policejních orgánů a justice, ale také práce s odborníky, kteří se věnují a pracují s delikventní mládeží.

Pro pochopení této problematiky na počátku práce vymezuji základní pojmy, poté pak historický vývoj této trestné činnosti až po současnost. Zaměřila jsem se na řízení ve věcech mladistvých, jejich trestní odpovědnost a jaké mohou být mladistvým ukládaná opatření. Vymezila jsem nejtypičtější druhy trestné činnosti, které se mladiství dopouštějí, jejich kriminalistickou charakteristiku a typické stopy ponechávané mladistvými na místě činu., jaké podněty vedou k vyšetřování. Rozvedla jsem jak počáteční tak i následné úkony vyšetřování trestné činnosti mladistvých. Důležitým bodem v této práci jsou příčiny páchaní trestné činnosti a jak tím to přičinám předcházet formou prevence.

Nejvíce jsem jako odbornou literaturu využívala publikace od spisovatele Jiřího Strause a od autorů I. Zoubkové, J. Nikla a V. Černíkové. Trestná činnost mladistvých je publikována v široké míře odborných knih.

Cílem bakalářské práce je zpracování a následné zhodnocení trestné činnosti páchané mladistvými, uvedení příčin páchaní kriminality mládeže, typické stopy mladistvých, jak se postupuje v řízení proti mladistvým a navrhnout preventivní opatření k jejímu omezení.

1 Základní pojmy

Trestná činnost páchaná mládeží má své specifické pojmy, které jsou vázány jen s tímto druhem trestné činnosti. Pro lepší pochopení této problematiky je důležité některé základní pojmy jasně vymežit.

Zletilý, zletilost tyto dva pojmy se řadí mezi základní. Tento pojem představuje určení způsobilosti osob jak z hlediska trestně-právního, tak i z hlediska občanskoprávního. Z toho vyplývá, že fyzické osoby mají způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti, jedná se o tzv. *způsobilost k právním úkonům*.

Zletilosti občan nabývá dovršením 18. let svého věku. Před dosažením 18. let věku lze nabýt zletilosti uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost před dovršením 18. let nezaniká ani se neztrácí dnem zániku manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Zletilost, která byla nabytá uzavřením manželství je z pohledu trestního práva irelevantní.

Nezletilý je antonymem nezletilosti. Nezletilá fyzická osoba je ta, která nedovršila 18. let svého věku a ani zletilosti nenabyla uzavřením manželstvím.

Z občanskoprávního hlediska je s nezletilostí spojena způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti, protože způsobilost mít práva a povinnosti má již počaté dítě, narodí-li se živé. Nezletilí však mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové vyspělosti a odpovídající jejich věku. Tato způsobilost zaniká smrtí nebo prohlášením fyzické osoby soudem za mrtvou.

Mladistvý tento pojem je nedílně spjat s počátkem trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin i přestupek i další zvláštnosti, které vyplývají z trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým.

Osoba mladší než 15 let charakterizuje fyzickou osobu, která spáchala čin jinak trestný před dovršením 15 let svého věku, a která za tento čin není trestně odpovědná.

Dítě je na základě Úmluvy o právech dítěte, která byla přijata 20. 11. 1989 v New Yorku osoba mladší 18 let, pokud nenabyla zletilosti dříve, tedy uzavřením manželství.¹

¹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

Osoba blízka věku mladistvého tento pojem jen převážně užíván v kriminologii a nedílně se pojí s kriminalistickou praxí. Jedná se o obecnou polehčující okolnost při výměře trestu na základě § 41 písm. f zákona č. 40/2009 Sb.

Riziková mládež jsou osoby, které nedosáhly 18 let svého věku. Je u nich zvýšené riziko sociálního selhání, závislosti na alkoholu, závislosti na omamných a psychotropních látkách, sebevražedné jednání, u dívek těhotenství před dosažením hranice dospělosti a jiné kriminální chování.

Trestní odpovědnost mladistvého se pojí s dovršením patnácti let. Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Pokud fyzická osoba spáchá čin jinak trestný nebo přestupek v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná. Naopak je tomu pokud fyzická osoba spáchá trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je trestně odpovědná jako osoba mladistvá. Trestní odpovědnost začíná až následující den po dni dovršení patnácti let.²

Provinění je specifické označení pro trestný čin, který spáchal mladistvý.³

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí z nedbalosti.

Delikvence se vyznačuje úmyslným antisociálním jednáním. Jedná se o páchaní činů, které jsou v rozporu s právními nebo mravními normami dané společnosti.

Delikvence je pojem, který se nejčastěji váže s trestnou činností páchanou osobami z řad mládeže. Často je tento pojem charakterizován jako protispolečenské chování v širším slova smyslu než kriminalita.

Kriminalita pochází z latinského slova *crimen* = zločin. Kriminalita je souhrnné označení pro trestné chování, které je vyjádřeno souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti.

Kriminalita byla, je a bude ve společnosti chápána jako negativní jev, který je nebezpečný nejen pro jedince, ale i pro celou společnost. Společnost vidí kriminalitu jako ohrožující prvek, jejíž výskyt signalizuje velké množství negativních sociálních důsledků, a proto se jí snaží předcházet a v rámci možností ji eliminovat na nejnižší výskyt.

² KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné obecná část*. Praha : ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2005. Základy trestní odpovědnosti, s. 12-14. ISBN 80-86795-22-5.

³ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbirka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.

Každá společnost má jiné hodnoty, a proto může docházet k rozporům. V jedné společnosti je určité jednání chápáno jako negativní a ohrožující, naproti tomu to tak nemusí být ve společnosti jiné.⁴

2 Historický vývoj

2.1 Období od středověku do roku 1918

V historii Čech, Moravy a Slezska nedošlo k jednotné úpravě trestního práva. V dávných dobách se na českém území uplatňovalo nejprve partikulární právo obyčejové, poté se uplatnilo jednotné zemské právo obyčejové a práva církevní, dvorské a městské.

Ve středověkém právu se dělily rozdíly jen na dospělost a nedospělost, nebyla stanovená věková hranice. Nejprve docházelo k určení dospělosti podle tělesné vyspělosti tzv. ohledáním. Určení dospělosti ohledáním vydrželo až do 16. století. Na Moravě se dospělost začala určovat podle věku již na konci 15. století. Věk byl rozhodný v závislosti na pohlaví a stavu, k němuž osoba náležela. V nejstarších dobách nebyla provedena právní úprava, která by upravovala právní postavení nedospělých osob. Pokud pachatel byl nedospělý, nevyloučila se tím jeho trestnost. Mladý věk byl brán jako polehčující okolnost.⁵

Teprve Obnovené zemské zřízení v Čechách stanovilo kritérium pro dosažení zletilosti, pro muže byla stanovena hranice 20 let a pro ženy 15 let. Toto kritérium se stalo součástí o Koldínských městských práv.

Ke sjednocení trestněprávních předpisů došlo až po Obnovení zemského zřízení, které sice nezahrnovalo samotnou právní úpravu trestní odpovědnosti, ale byla v nich uznána podpůrná platnost Koldínských městských práv. V roce 1707 byly tyto unifikační snahy vyústěny ve vydaném Hrdelním řádu, který vydal Josef I. Hrdelní řád

⁴ SUCHÁNEK, Jaroslav; KONRÁD, Zdeněk. *Vybrané kapitoly úvodu do kriminalistiky a kriminalistické techniky*. Praha : Armex Publishing, s.r.o., 2004. Předmět, systém a metody kriminalistické vědy a praxe, s. 7-13. ISBN 80-86244-06-7.

⁵ ČÁDA, František. *Knihy Tovačivská - její rukopisy: Studie o rukopisech.*: Bulín Hynek, 1968. 620 s.

vycházel z německého Hrdelního řádu od císaře Karla V. a obsahoval zejména procesní právo.

Josephina vyhlásila, že věk mladistvý má být jako polehčující okolnost. Řekla „*pachatel je mladý a proto rozumu nedostatečného, když chlapec ještě nedosáhl věku osmnácti let a dívka patnácti.*“ Z Hrdelního řádu dále vyplývalo, že nedospělí nemají svědeckou způsobilost a nesmějí být mučeni.

V roce 1786 Marie Terezie vydala Hrdelní řád, jednalo se o první společenský rakouský trestní řád, který pojednával, těž o osobách mladistvých.

Rozlišovali se tři věková období:

- dětství- do 7 let, bez trestní odpovědnosti
- nedospělost- do 14 let, se sníženou trestní odpovědností
- mladistvý- do 16 let, s úplnou trestní odpovědnost.

Všeobecný zákoník o zločinech a jejich potrestání z roku 1787, Západohaličský trestní zákoník z roku 1796 a Trestní zákoník z roku 1803 byly ovlivněny Osvícenským liberalismem, který propagoval ideu polepšení pachatele.

Podle Rakouského zákoníku z roku 1852 byla věková období z hlediska trestní odpovědnosti, členěny na:

- věk dětský - do 10 let věku, období úplného vyloučení trestní odpovědnosti, období úplné nepříčetnosti,
- nedospělost - od 10 do 14 let věku, období zmenšené trestní odpovědnosti,
- mladistvý- od 14 do 20 let věku, období plné trestní odpovědnosti při mírnějším trestání

Děti mladší 10 let, které spáchaly nějaký trestný čin, byly ponechány domácí kázní. Trestné činy, kterých se dopustili nedospělí pachatelé, byly považovány za zvláštní přestupky. Věk do 20 let byl při stanovení druhu trestu uznán jako polehčující okolnost.

Ke značným změnám v přístupu k delikventní mládeži došlo na přelomu 19. a 20. století. Aby byla trestněprávní úprava, která se týkala postavení dětí a mladistvých zlepšena, došlo k vytvoření samostatného zákona o zacházení s mladistvými. Důkazem toho bylo vytvoření osnovy Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých, který byl v roce 1907 a pak 1909 opětovně postoupen panské sněmovně. Tato osnova zavedla

přechodný stupeň mladistvých ve věku 14 až 18 let, který byl věkem pochybné přičetnosti. U těchto pachatelů muselo být zohledněna jejich duševní a mravní vyspělost, zda takového stupně dosáhl, že je tu možnost ho považovat za přičetného. Z této osnovy měl vyplývat jasný důraz na odlišné trestání mladistvých od dospělých. Návrh Zákona o trestání a trestné ochraně mladistvých byl několikrát přepracován, ale do rozpadu Rakouska -Uherska se zákonem nestal.

2.2 Období od roku 1918 do roku 1950

V roce 1918 vznikla Československá republika. V této době platila prozatímní právní úprava na území Čech, Moravy a Slezska, tato úprava vycházela ze zákona č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku byl nadále užíván rakouský trestní zákoník, který pocházel z roku 1852 a trestní řád z roku 1873. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platilo uherské právo.

Od roku 1909 se v Rakousku u okresních soudů sjednotily pravomoci poručenské s pravomocemi trestních soudů. U jiných soudů se trestní věci mladistvých připadaly jen jednomu soudci nebo senátu.

Slovensko a Podkarpatská Rus měly právní úpravu propracovanější, v této úpravě bylo zakotveno zvláštní hmotné trestní právo pro mládež a později byly zavedeny samostatné soudy pro mládež.

Roku 1931 došlo k unifikaci trestněprávních předpisů v oblasti trestání mladistvých na základě zákona č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. Osnova toho zákona vycházela z analogických zásad jako německá a rakouská právní úprava. Tento zákon byl na svou dobu velmi progresivní, což vypovídá sama myšlenka, která byla zachycena v důvodové zprávě k tomuto zákonu.⁶

K unifikaci trestněprávních předpisů v oblasti trestání mládeže došlo roku 1931 přijetím zákona číslo 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, jehož osnova vycházela z obdobných zásad jako německá a rakouská právní úprava. Tento zákon byl na svou dobu velmi pokrokový, o čemž svědčí myšlenka zachycená v důvodové zprávě k tomuto zákonu: „*Uložením trestu jako odplaty za čin nebylo by ještě učiněno nic ani na záchranu mladistvého provinilce, ani na ochranu společnosti před dorůstajícím zločincem. Je nutné zjistiti-ti příčiny zla a potírat je vhodnými prostředky. Trest, zejména*

⁶ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno : 1997. 248 s. ISBN 80-210-1643-4.

*pak trest, který by byl vykonáván stejně jako trest na osobách dorostlých, k dosažení tohoto účelu často nepostačuje, někdy pak se jeví přímo neúčelným, ba i škodlivým. Vůdčí zásadou trestního práva mládeže musí pak být: co nejméně trestat, co nejvíce vychovávat a je-li nutné trestat, pak i trestem vychovávat a polepšovat.*⁷

Z tohoto tvrzení vyplývá jasný cíl, že je lepší mladistvého vychovávat a chránit ho před škodlivými vlivy, než jej trestat. Tento zákon neobsahoval jen právní úpravu trestního práva hmotného, ale i trestního práva procesního.⁸ Z tohoto zákona dále plynul nový význam trestního řízení, a proto byla změněna organizace soudnictví, byly zavedeny soudy, které se specializovaly na otázky v trestních věcech mladistvých. Tyto soudy byly zřízeny jako oddělení standardních soudů. U krajských soudů rozhodoval senát pro mládež a u soudů okresních rozhodoval soudce pro mládež. Soudci pro mládež vykonávali také agendu poručenského soudce. Tím došlo k vytvoření samostatného systému v justici, které museli splňovat podmínky justičně orientovaného modelu zacházení s delikventní mládeží.⁹

Hranice trestní odpovědnosti byla stanovena věkem 14 let, zletilost se nabývala dosažením věku 21 let., **zákon rozeznával:**

- nedospělé osoby ve věku do 14 let
- mladistvé ve věku od 14 do 18 let

Osoby, na které zákon pohlížel, jako na nedospělé nebyly trestně odpovědné, protože byla pro ně ustanovena nevyvratitelná hypotéza o nepřičetnosti. Věk mladistvých byl posuzován jako věk pochybné přičetnosti, kdy v prvé řadě záleželo na rozumovém a mravním vývoji mladistvého, proto zde byla uplatněna relativní trestní odpovědnost.¹⁰

Místní příslušnost soudu byla speciálně upravena podle obvodu, ve kterém měl mladistvý hlášen trvalý pobyt v době spáchání činu. Aby bylo docíleno správného posuzování činů, které spáchali mladiství, musel mít soudce odbornou kvalifikaci, odborná kvalifikace se vyžadovala i od žalobců mladistvých a spolupracujících osob

⁷ VÁLKOVÁ, Helena; DÚNKEL, Filip. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha : Leges, 1992.

⁸ Československo. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. In *Sbírka zákonů*. 1931, 22/1931 Sb.

⁹ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno : 1997. 248 s. ISBN 80-210-1643-4.

¹⁰ Československo. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. In *Sbírka zákonů*. 1931, 22/1931 Sb.

v rámci prokuratury. Na podkladě zákona byla možnost využití tzv. předzvědných osob, které měly za úkol vypovídat o poměrech mladistvého. Důležitá byla také součinnost justičních orgánů s institucemi sociální péče.

Informace, které se týkaly osoby mladistvého, byly zveřejňovány jen na ty informace, ze kterých nešlo usoudit na osobu mladistvého. Porušení tohoto pravidla bylo posuzováno jako spáchání trestného činu. Hlavní líčení se vždy konalo veřejně a obviněný mladistvý musel být přítomen.

Byly též rozšířeny důvody nutné obhajoby mladistvého a existovala možnost vyloučení veřejnosti, pokud k tomu dal souhlas obhájce nebo státní zástupce. K vyloučení veřejnosti bylo možné přistoupit, pokud by to bylo ku prospěchu mladistvého.

K umístění mladistvého do vazby se přistupovalo jen v nejkrajnějších případech, kterého se využívalo, zejména pokud jejího účelu nebylo možno dosáhnout jinak. Zákon umožňoval volbu ze široké škály trestních sankcí a opatření výchovného charakteru.

Poručenský soud měl v pravomoci uložit výchovná nebo léčebná opatření osobám nedospělým nebo mladistvým, nebo udělit napomenutí osobám, které pečují o nedospělé nebo mladistvé. Vedle ochranných opatření mohl trestní soud odsoudit mladistvého podmíněně, nepodmíněně nebo upustit od potrestání. Horní a dolní hranice trestních sazeb byly minimalizovány na polovinu, přičemž horní hranice nesměla překročit 5 let a dolní jeden rok, výjimku představovaly trestné činy, za které hrozil trest smrti nebo doživotí. Trest smrti a trest doživotní ztráty svobody byl nahrazen trestem uvěznění od jednoho do deseti let. Účelem tohoto zvláštního trestu bylo polepšení mladistvého. U odsouzených mladistvých se hledělo především na jejich výchovu a tělesný vývoj. Dbalo se na to, aby byl mladistvý uvězněn odděleně od dospělých vězňů. Další možné tresty ukládané mladistvým byl peněžitý trest. U mladistvého bylo vyloučeno zkrácení jeho občanských práv, policejní dohled, nucená pracovní kolonie nebo ztráta úřadu. Vyhoštění nebo vypovězení bylo možné jen v případě, že tím nebylo ohroženo vydání mladistvého v nebezpečí zpustnutí.¹¹

¹¹ KALLAB, Jiří. *Stručný výtah zákona o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1931.

2.3 Období od roku 1950 do roku 1989

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží byl zrušen trestním zákonem č. 86/1950 Sb. Trestně právní úprava ohledně trestání mládeže se stala součástí obecných trestněprávních předpisů. V této době došlo i ke zrušení samostatných soudů pro mládež. Problematika týkající se mladistvých byla upravena jen v osmi ustanoveních trestního zákona. Věk 15 let se stal dolní hranicí, která určovala vznik trestní odpovědnosti. Jednalo se o koncepci absolutní trestní odpovědnosti, z které vyplývalo, že trestní odpovědnosti bylo dosaženo po spáchání činu, ohledy na rozumovou a mravní vyspělost osoby už nebyly brány, z toho vyplývá, že jediná podmínka pro vznik trestní odpovědnosti bylo dosažení patnácti let.

Značné změny nenastaly ani při přijetí nových právních úprav, jako byl trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb. Byly pozměněny jen některá ustanovení týkající se mladistvých, ale nějak zvlášť dotčeny nebyly. Tyto zákony vyloučili příležitost soudce z taxativních důvodů upustit od potrestání mladistvého a ze stejných důvodů možnost prokurátora zastavit trestní stíhání mladistvého, kterou trestní zákon z 50. let ještě připouštěl.

Politická situace v 60. a 70. letech nepodporovala právní úpravu, která by samostatně řešila trestní odpovědnost a postihy mladistvých, tuto úpravu prosazoval Výzkumný ústav kriminologický na základě svých výzkumných prací.

V 80. letech byly zaregistrovány přípravné práce pro rekonstrukci trestního práva. Bylo prosazováno úsilí o rozšíření výchovných opatření pro mladistvé pachatele, ale tyto snahy ještě v této době nebyly prosazeny.

2.4 Období po roce 1989

V roce 1989 došlo ke změně politického režimu ve státě. Stát se změnil na demokratický, v této době se přihodily i jiné důležité společenské změny, které sebou přinesly požadavek reformy právního řádu, tudíž i trestního práva. Reforma má obvykle svůj vytyčený cíl, který je dán kontinuitou a diskontinuitou s předešlým právním stavem, protože právo je jev společenský, který se vyvíjí v návaznosti na předešlý stav. Potřeba je navazovat na hodnotné věci, které se nacházely v předešlé právní úpravě.

Reforma trestního práva se týkala zejména dekriminalizace a depenalizace, které vyplývaly z politických a ekonomických změn ve společnosti.

Tato reforma přinesla zánik některých druhů trestných činů, a také vznik nových verzí kriminality.

Reformu trestního práva lze rozdělit do dvou fází:

- 1) Prvá fáze je příznačná zejména novelami v trestněprávních předpisech, tyto novely vychází z neodkladnosti okamžitých změn v trestněprávních předpisech. Takovéto změny plynou z nově vzniklých situací a podmínek ve společnosti. Došlo k upuštění od potrestání mladistvé osoby podle ustanovení § 58 zákona č. 86/1950 Sb., které prosazovalo výchovný postup před represí.
- 2) Druhá fáze se zabývala rekonstrukcí trestního práva, tato změna vyplývala z dlouhodobé potřeby změny v právu.

Novely trestních kodexů byly přijímány v 90. letech, jednalo se obzvláště o novelu trestního zákona zákonem č. 175/1990 Sb. a také o novelu trestního řádu zákonem č. 178/1990 Sb. Návrhy, které byly navrženy v 80. letech, se nepodařilo uplatnit, ale alespoň došlo k prosazení rozšíření rejstříku trestů, které jsou ukládány mladistvým pachatelům, jednalo se zejména o trest vyhoštění a trest zákazu činnosti na dobu maximálně 5 let. Dále došlo k rozšíření situací, kdy u mladistvého pachatele docházelo po vykonání peněžitého trestu nebo trestu propadnutí věci k zahlazení odsouzení.

V roce 1991 byl podán návrh na dílčí novelizaci trestněprávních ustanovení, které se týkaly mladistvých, tento návrh byl předložen pracovní skupinou Ústav státu a práva. Rozmanitější a koncepčnější změna byla očekávána až současně s novou rekonstrukcí trestního práva, ke které mělo dojít až v roce 1994-1995. Tento návrh měl prosazovat výchovný přístup řešení trestních věcí mladistvých před represí a zejména zahrnovat úpravu zastavení trestního stíhání nebo institut podmíněného zastavení trestního stíhání společně se stanovením zkušební doby. Byl podán i návrh na změnu ustanovení, které vymezovalo trestní odpovědnost mladistvého, jednalo se o okolnost, která vylučovala u mladistvého trestní odpovědnost ve formě vyvratitelné domněnky nepřičetnosti.

Pro lepší porozumění uvádím charakteristiku právní úpravy, která upravovala soudnictví nad mladistvými po roce 1989:

Problematika mladistvých byla tedy v době po roce 1989 upravena v hlavě VII. v § 74 až § 87 zákona číslo 140/1961 Sb., trestní zákon (dále také „TZ“). Tato ustanovení byla v poměru speciality k obecným ustanovením trestního zákona. Trestní zákon rozlišoval vedle kategorie mladistvých a dospělých osob kategorii osob ve věku blízkému věku mladistvých a osob starší 12 let a mladší 15 let. Osoba, jež v době spáchání trestného činu nedosáhla ani věku 15 let, nebyla trestně odpovědná. Mladistvý, kterým byla osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila 15. rok a nepřekročila 18. rok věku, však nenabýval plnou trestní odpovědnost, šlo zde o tzv. modifikovanou trestní odpovědnost, kdy byl u mladistvých pachatelů z hlediska materiální stránky trestného činu vyžadován stupeň nebezpečnosti pro společnost větší než malý a účel trestu zdůrazňoval zabezpečení výchovy mladistvého v řádného občana při zohlednění jeho osobních vlastností, rodinné výchovy a prostředí, z něhož pochází.

Trestní zákon po roce 1989 umožňoval uložení podmíněného trestu odnětí svobody, nepodmíněného trestu odnětí svobody, dále tresty obecně prospěšných prací, propadnutí věci, trest vyhoštění, peněžité trest a trest zákazu činnosti. Mladistvému nesměl být uložen trest propadnutí majetku a výjimečný trest, mladistvého nebylo možné uznat za zvlášť nebezpečného recidivistu. Pokud byl uložen mladistvému trest odnětí svobody, musel jej vykonat odděleně od ostatních dospělých vězňů ve speciálních věznicích nebo odděleních.

Mladistvému mohly být ukládány i ochranná opatření jako byla ochranná výchova, která byla ukládána mladistvým nebo dětem. Ochranná výchova měla odstranit nebo eliminovat zanedbanou nebo chybějící výchovu a umožnit tak mladistvému jeho pokračující nerušený osobní vývoj. Mezi další ochranná opatření patřilo ochranné léčení a zabránění věci.

Při splnění obecných podmínek mohl soud u mladistvého upustit od potrestání, pokud mu uložil ochrannou výchovu a měl za to, že tímto bude náprava mladistvého pachatele lépe zajištěna.

Procesní úprava trestního řízení ve věcech mladistvých byla obsažena v hlavě XX., v oddílu prvním (§ 291 až § 301) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád. Tato ustanovení modifikovala některá ustanovení z obecné procesní úpravy, jelikož byla také ve vztahu speciality k obecným ustanovením trestního řádu.

V řízení proti mladistvému se bral ohled na to, aby vyšetřování a rozhodování vedly osoby, které svými životními zkušenostmi a znalostmi otázek týkajících se výchovy mladistvých, zaručovaly splnění výchovného účelu řízení. Docházelo k úzké spolupráci s orgány pečujícími o mládež.

Při hlavním líčení a veřejném zasedání ve věcech týkajících se mladistvých může soud vyloučit veřejnost, pokud je to ve prospěch mladistvého. Předseda senátu měl pravomoc nařídit mladistvému, aby se z některé části hlavního líčení vzdálil. Vyloučení mladistvého z části hlavního líčení bylo jen v případě, jestliže existovala pochybnost, že by tato část hlavního líčení mohla mít vliv na mravní vývoj mladistvého špatný vliv. Po návratu mladistvého zpět do jednací síně mu muselo být pověřeno, co bylo důležitým obsahem jednání, které se konalo v jeho nepřítomnosti, a mladistvý měl právo se k tomuto sdělení vyjádřit.

Společné řízení konané proti mladistvému a osobě starší osmnáct let, bylo možné jen výjimečně. Jen v případě, že tak bylo možné objasnit všestrannou a objektivní stránku věci nebo jiných důležitých důvodů. Ve společném řízení se pro mladistvého využívala zvláštní ustanovení trestního řádu, která byla vytyčena v hlavě XX., oddílu prvním.

V dobách kdy byly zahájeny přípravné práce na celkovou rekodifikaci trestního práva, tedy v roce 1992. V tomto roce se začaly jevit na venek ohlasy pro obnovení samostatného systému trestní justice nad mládeží, ale v této době ještě převažoval názor, že prozatím postačí jen postupná novelizace příslušných obecných ustanovení, která se vztahovala k mladistvým.

Teprve v roce 1997 a následujících let došlo k prosazení snah o zrealizování samostatné právní úpravy mladistvých. Komise pro rekodifikaci trestního práva zpracovala dokumenty pro novou samostatnou kodifikaci trestního práva týkající se mladistvých, z tohoto popudu byl pak v souladu s usnesením vlády č. 687/1999 Sb. vypracován Věcný záměr zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže.

V roce 2001 pracovní skupina, jež byla ustanovena Ministerstvem spravedlnosti v rámci Komise pro rekodifikaci trestního práva, zpracovala návrh samostatného zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Tento návrh byl vládou schválen a postoupen Poslanecké sněmovně.

V roce 2002 kdy proběhly parlamentní volby, byl návrh zákona vyřazen z programu a musel být opakovaně vládou předložen Poslanecké sněmovně v dalším volebním období, což vyplývalo z toho, že tak zásadní zákon a změny s ním spojené, by měly být projednány Poslaneckou sněmovnou, která vzejde z nových voleb.

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a změně některých zákonů byl schválen 23. června 2003, s účinností od 1. 1. 2004. To znamenalo, že po 53 letech se v České republice vytvořil samotný systém soudnictví nad mládeží.¹²

3 Řízení ve věcech mladistvých

Zvláštnosti v trestním řízení, které je vedeno proti mladistvému vycházejí ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. V řízení proti mladistvým není důležité jen bezpečně zjistit důležité skutečnosti pro rozhodnutí v trestním řízení, ale hlavně vybrat nejvýhodnější řešení, které je z výchovného hlediska pro mladistvé nejpříznivější. Z toho plyne, že u mladistvých není ochrana společnosti na prvním místě, ale účelem je zejména mladistvé vychovávat.

V řízení proti mladistvým se klade i důraz na vyloučení negativních vlivů na výchovu mladistvého, a zajištění řádné obhajoby, kterou si mladiství s ohledem na jejich věk nejsou schopni si v potřebném rozsahu zajistit sami.

Při vyšetřování, projednávání a rozhodování o trestné věci spáchané mladistvými je potřebné dbát toho, aby trestní věc byla svěřena osobám, jejichž znalost otázek související s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení. Proto orgány činné v trestním řízení úzce spolupracují s příslušnými orgány, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou.¹³

¹² ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno : 1997. 248 s. ISBN 80-210-1643-4.

¹³ KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. Praha : Armex Publishing s.r.o., 2005. Zvláštní způsoby řízení, s. 165-167. ISBN 808679513-6.

3.1 Místní příslušnost

Řízení koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje.

Nelze-li žádné takové místo zjistit nebo jsou-li mimo území České republiky, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno. Jestliže nelze místo činu zjistit, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu čin vyšel najevo.¹⁴

3.2 Obhajoba mladistvého

Mladistvý má právo, aby s ním bylo zacházeno s přihlédnutím k jeho věku, duševní vyspělosti a ke zdravotnímu stavu.

U mladistvého je důležité, aby měl obhájce již od okamžiku, kdy proti němu byla použita opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., ale také pokud byly provedeny úkony podle trestního řádu, což se týká i úkonů neodkladných a neopakovatelných. Výjimka, kdy obhájce nemusí být přítomen je, jen pokud provedení úkonu je potřebné provést i hned a nelze jej učinit později. V tomto případě musí být obhájce vyrozuměn bezprostředně poté.

Mladistvý má právo si místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo zvolen osobou k tomu oprávněnou, zvolit jiného obhájce.

3.3 Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Pro dosažení účelu v řízení proti mladistvému je potřebné zajistit jako podklad pro rozhodnutí soudu stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jaká je jeho povaha, zázemí a poměry, ve kterých byl nebo je vychováván, jaké bylo jeho chování před spácháním provinění a jiné důležité skutečnosti, které jsou klíčové pro výběr náležitých výchovných prostředků.

Tyto nálezy provádí obvykle orgán sociálně-právní ochrany dětí. Tento orgán disponuje v řízení proti mladistvému poměrně rozsáhlými právy. Jako příklad lze uvést právo na doručení obžaloby, na vyrozumění o hlavním líčení a na oznámení rozhodnutí,

¹⁴ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbirka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.

jež se mladistvého dotýká. Dále je oprávněn podávat opravné prostředky i proti vůli mladistvého. Lhůta mu běží samostatně. V řízení před soudem má právo podávat návrhy ve prospěch mladistvého.

Na základě zákona orgány činné a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s daným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, dále se zájmovými sdruženími občanů a s osobami, které realizují probační programy, aby přispěli k podpoře výchovného účinku řízení ve věcech mladistvých. Snaží se vytvořit podmínky pro jednotný přístup k řešení jednotlivých věcí, aby byly schopni včas reagovat na potřeby a zájmy mladistvých, ale nejen těch, ale i na zájmy poškozených a dalších subjektů, které jsou zasaženi trestnou činností, a aby mohly tímto způsobem zamezovat a předcházet této trestné činnosti. Z tohoto důvodu se do řešení jednotlivých provinění zapojují také zájmová sdružení občanů a jiné subjekty, jež působí v prostředí mladistvého, v němž došlo k provinění a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.¹⁵

3.4 Vazba mladistvého

Mladistvý smí být vzat do vazby jen tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak, i když jsou dány vazební důvody.

Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce a jde-li o zvlášť závažné provinění, nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a v řízení před soudem pro mládež.

O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu vyzoomět jeho zákonného zástupce, jeho zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jde-li o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyzoomí se o tom výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochranou výchovu.

^{15 15} KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. Praha : Armex Publishing s.r.o., 2005. Zvláštní způsoby řízení, s. 165-167. ISBN 808679513-6.

Vazbu mladistvého lze nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby, také lze nahradit peněžitou zárukou.

3.5 Řízení před soudem

K usnadnění rozhodnutí při předběžném projednání obžaloby může předseda senátu vyslechnout mladistvého, opatřit potřebná vysvětlení a objasnit poměry mladistvého. Objasněním poměrů mladistvého může být pověřen probační úředník, který také může být požádán o mimosoudní zprostředkování mezi obviněným a poškozeným za účelem rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo narovnání.

V řízení ve věci mladistvého nelze vydat trestní příkaz.

3. 6. Hlavní líčení a veřejné zasedání

Nejde-li o řízení proti uprchlému, nelze hlavní líčení a veřejné zasedání konat v nepřítomnosti mladistvého.

O hlavním líčení a veřejném zasedání je třeba vyrozumět též příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Státní zástupce musí být i při veřejném zasedání vždy přítomen.

Hlavního líčení a veřejného zasedání se mohou účastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci a příbuzní v pokolení přímém, poškozený a jeho zmocněnec, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení.

Při hlavním líčení a veřejném zasedání proti mladistvému může soud pro mládež vyloučit veřejnost, i když předtím rozhodl o jeho veřejném konání.

V průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a zájmů poškozeného.

Rozsudek se vyhláší veřejně v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého. Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého.

Opis rozsudku se doručí vždy též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službě.

Nebyl-li zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí přítomen při vyhlášení usnesení, proti němuž je přípustná stížnost nebo jímž bylo trestní stíhání zastaveno nebo přerušeno anebo věc postoupena, doručí se mu opis tohoto usnesení.

Opravné prostředky ve prospěch mladistvého může podat, a to i proti jeho vůli, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Lhůta k podání opravného prostředku mu běží samostatně.

Stížnost proti usnesení, které se týká mladistvého, mohou v jeho prospěch podat též jeho příbuzní v pokolení přímém. Lhůta jim končí stejný den jako mladistvému.¹⁶

4 Trestní odpovědnost mladistvých a ukládaná opatření

Trestní odpovědnost mladistvých a ukládaná opatření jsou upravena v zákoně č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

4.1 Trestní odpovědnost mladistvých

Trestní odpovědnost nastává dovršením patnáctého roku věku. Osoby mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné.

§ 5 Odpovědnost mladistvého

- (1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný
- (2) Dopustí-li se mladiství uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít vedle ochranných opatření obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.

¹⁶ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbirka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.

4.2 Ukládaná opatření mladistvým

§ 9 Účel opatření

(1) Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

Projednávání protiprávních činů, kterých se dopustily děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, uložilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

§ 10 Druhy opatření

Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

- a) Výchovná opatření
- b) Ochranná opatření
- c) Trestní opatření

4.2.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření je možné mladistvému, proti němuž se řízení vede, uložit s jeho souhlasem již v průběhu přípravného řízení, tedy před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého.

Při upuštění od trestního opatření nebo podmíněném upuštění od trestního opatření mohou být k dosažení účelu zákona uložena mladistvému výchovná opatření i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení.

Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.

Výchovná opatření jsou:

§ 16 Dohled probačního úředníka je pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj. Kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Dohled probačního úředníka spočívá v sledování a kontrolování chování mladistvého, odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, je povinen:

- a) spolupracovat s probačním úředníkem
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu a
- d) nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.

§ 17 Probační program je program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti.

§ 18 Výchovné povinnosti může mladistvému uložit soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, aby:

- a) bydlel s rodičem, který je odpovědný za jeho výchovu
- b) jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku
- c) Vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost
- d) Usiloval o vyrovnání s poškozeným
- e) Nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním nebo jinak přispěl k odstranění následku
- f) Podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením

§ 19 Výchovná omezení může mladistvému uložit soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, aby:

- a) Nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí
- b) Nestýkal se s určitými osobami
- c) Nezdržoval se na určitém místě
- d) Nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění
- e) Neužíval návykové látky
- f) Neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích automatech
- g) Neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání

§ 20 Napomenutí s výstrahou soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

Je-li to účelné a vhodné, může být při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenecháno postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je žákem nebo výchovnému zařízení, v němž žije. V takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce.

Napomenul-li soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvého a udělil mu zároveň výstrahu, popřípadě přenechal-li postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

4.2.2 Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, ochranná výchova a zabezpečovací detence.

Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

§ 22 Ochranná výchova je ukládána soudem pro mládež mladistvému pokud:

- a) O výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije
- b) Dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána
- c) Prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy

Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého věku.

Od výkonu ochranné výchovy soud pro mládež upustí, pominou-li před jejím započítím důvody, pro něž byla uložena.

Zabezpečovací detence

Zabezpečovací detenci lze vykonávat jen takovým způsobem, který respektuje lidskou důstojnost osoby ve výkonu zabezpečovací detence, musí být přiměřena osobě chovance a omezuje účinky zbavení svobody.

Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.

Soud může zabezpečovací detenci uložit, pokud pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a proto je jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Dále

pokud se pachatel zneužívá návykové látky a znovu spáchal zvlášť závažný zločin pod tímto vlivem.

Mladistvému chovanci, který neukončil úspěšně základní vzdělání, se umožňuje, aby získal základní vzdělání v kurzu pro získání tohoto vzdělání. Ředitel ústavu na základě písemného vyjádření lékaře nebo psychologa rozhodne o zařazení mladistvého chovance do příslušného vzdělávacího programu.¹⁷

4.2.3 Trestní opatření

Trestní opatření představují nej přísnější druh trestněprávních následků provinění a jsou jedním z právních prostředků k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Trestní opatření uložené podle tohoto zákona v návaznosti na trestní zákoník musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Při výměře trestního opatření se jako k polehčující okolnosti přihlídnou zejména k tomu, že pachatel:

- a) Úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program či jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.
- b) Poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo částečně způsobenou škodu, přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které svým chováním narušil.
- c) Po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

Druhy trestních opatření

1. Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Soud pro mládež může vedle trestního opatření obecně prospěšných prací uložit i vhodná výchovná opatření.
2. Peněžitá opatření

¹⁷ Sagit. *Trestní předpisy*. Ostrava : Sagit a.s., 2011. Detence, s. 399-416. ISBN 978-80-7208-843-0.

3. Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
4. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
5. Zákaz činnosti může soud pro mládež mladistvému uložit, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let.
6. Vyhoštění
7. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu
8. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
9. Odnětí svobody nepodmíněně může být mladistvému uložen jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona.¹⁸

5 Druhy trestné činnosti páchané mladistvými

Mezi nejčastější páchanou trestnou činností patří majetková kriminalita, násilná kriminalita, výtržnictví, mravnostní kriminalita a drogová kriminalita.

Mezi nejzávažnější formu trestné činnosti spáchané mladistvými se řadí trestná činnost s rasovým a národnostním podtextem.

Na statistiky kriminality páchané mládeží je nutné pohlížet opatrně, protože řada spáchaných provinění zůstávají v tajnosti, pokud dojde k jejich ohlášení tak nejsou zaznamenány z důvodu, že nedošlo k odsouzení mladistvého pachatele.¹⁹

5.1 Majetková kriminalita

Majetková kriminalita se řadí mezi nejčastěji páchanou trestnou činnost mladistvých. U pachatelů z řad mládeže převládají zejména krádeže prosté, krádeže vloupáním a kapesní krádeže.

¹⁸ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.

¹⁹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

Majetkovou trestnou činností, kterou páchají mladiství, se značně neliší od trestné činnosti páchané dospělými. Jde obzvláště o vloupání do automobilů, restaurací, prodejen, domů, chat, garáží a jiných objektů. V těchto objektech nejčastěji odcizují různé předměty jako je alkohol, cigarety, šperky, jízdní kola, mobilní telefony nebo finanční částky.

U majetkové trestné činnosti, převážně u krádeží, roste podíl pachatelů mladších 15 let, u kterých převládají kapesní krádeže. U této skupiny pachatelů se způsob provedení krádeží vyznačuje zejména jednoduchostí. Při páchání krádeží není nutnost odborných znalostí nebo zvláštních dovedností.

Pachatelé ve věkové kategorii 15-16 let často na místě činu zanechávají hodnotnější věci, než ty které odcizí.

V závislosti na věku pachatele je patrná jistá diference v předmětu zájmu, v náročnosti a složitosti způsobu páchání a stupni organizovanosti při páchání krádeží.

Zobecněné zkušenosti kriminalistické praxe ukazují na patrný posun od nahodile páchané trestné činnosti k typování objektů napadení.²⁰

5.2 Násilná kriminalita

Představuje druhou nejčastější formu trestné činnosti páchané mládeží. Typickým znakem způsobu páchání násilné trestné činnosti je stoupající stupeň brutality a agresivity pachatelů. Pro ten to druh trestné činnosti je charakteristické páchání ve skupinách, mnohdy pod vlivem alkoholu nebo omamných a psychotropních látek a věk pachatelů se snižuje pod hranici trestní odpovědnosti, tedy pod 15 let.

Význačný znak násilné trestné činnosti páchané osobami z řad mládeže je vyhrožování poškozeným osobám další újmou na zdraví s úmyslem jej zastrašit, aby neučinili oznámení na policii.

Nejčastěji páchanými trestnými činy jsou rvačka a ublížení na zdraví.

Pachatelé z řad mládeže, kteří páchají násilnou kriminalitu, jsou často osoby s neukončeným základním vzděláním, nezřídka ze zvláštních škol. Význačným spouštěčem trestné činnosti mladistvých je nuda a neuspořádaný volný čas spojený

²⁰ CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha : Ministerstvo vnitra ČR, 1998. 122 s.

s touhou odreagovat se formou adrenalinových aktivit, které mají často za následek překročení hranice zákona.

Agresivita je u mladistvých pachatelů naučené jednání. Pokud rodina selhává ve vštěpování nenásilných hodnot dětem, je pravděpodobné, že tyto děti zvolí v dospělosti násilný způsob jednání.²¹

5.3 Drogová kriminalita

Přestože zneužívání omamných a psychotropních látek v České republice není kriminalizováno, pokud osoba není nucena k užívání drogy druhou osobou, je drogová kriminalita jednou z typických forem trestné činnosti mládeže.

Věková hranice mladistvých, které začínají experimentovat s drogami, se neustále snižuje a v dnešní době není nic neobvyklého, že jsou drogy nabízeny a užívány dětmi základních škol.

Pod vlivem drog je rozmanitost trestných činů různorodá. Dopady konzumace drog jsou prolnuté do celé řady kriminálních a asociálních jevů, kam patří zejména ublížení na zdraví, násilná, majetková a sexuální trestná činnost, šíření pohlavních a jiných nakažlivých nemocí a mnohé další. Charakteristickou trestnou činností je šíření toxikomanie. Převládají zde krádeže vloupáním do lékáren, nemocnic, farmaceutických výroben a dalších podobných zařízení pro získávání prostředků k výrobě drog. Dochází k trestným činům loupežím a omezování osobní svobody.

V některých případech trestná činnost a následné problémy se zákonem, může být dobrou příležitostí k tomu, aby na závislého byl vyvinut zvýšený tlak s cílem přimět ho za pomoci rodiny k léčbě. Zvláště důležité je to zejména u mladistvých.²²

5.4 Trestná činnost s rasovým a národnostním podtextem

Tento druh trestné činnosti patří mezi nebezpečná jednání, kterými pachatel verbálně, graficky nebo brachiálním násilím útočí na osoby nebo majetek těchto osob,

²¹ ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. Díl II. – Zvláštní část. Praha: PA ČR, 2001. ISBN 80-7251-003-7.

²² CHMELÍK, Jan. *Drogová kriminalita*. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1990.

případně potlačuje jejich zaručená práva a svobody, pro rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost nebo proto, že jsou bez vyznání.

Společným znakem této skupiny trestních jednání je porušování jednoho ze základních lidských práv a svobod občana, a to je rovnost lidí bez rozdílu.

Typickými způsoby páčání této trestné činnosti jsou:

- Verbální útoky, ze kterých je patrná nesnášenlivost a nenávisť k lidem jiné národnosti, jiné rasové a náboženské příslušnosti. Převládají zde zejména urážlivé výroky, nadávky, nebezpečné vyhrožování, písň vyjadřující národnostní a rasovou nesnášenlivost.
- Dalším projevem je vyjadřování sympatií a podpory zejména fašistické ideologie. Může se jednat o nošení symbolů a jiných zástupných znaků fašismu, užívání fašistického pozdravu se zdviženou pravicí, vydávání a rozšiřování článků, propagaci myšlenek rasové výlučnosti a nadřazenosti, požadujících likvidaci rasově, etnicky a nábožensky odlišných osob.
- Brachiální násilí, které směřuje proti tělesné integritě nebo majetku. Tento druh násilí má také charakter napadení jednotlivce, vyprovokování rvačky nebo teroristického útoku. Nejnebezpečnějším způsobem páčání je útok teroristického charakteru, zejména útoky zápalnými lahvemi nebo výbušninami na obydlí, které mají značnou destruktivní sílu, působí značné hmotné škody i škody na zdraví a životě.²³

6 Kriminalistická charakteristika

Organizace trestné činnosti mladistvých doznala důležitých změn a to zejména v posunu ke kvalifikovaným a závažnějším formám páčání.

Struktura trestné činnosti mládeže a samotný způsob páčání jsou ovlivněny rozvojovými prvky osobnosti, existencí kriminogenních faktorů, způsobilost mladého člověka rozpoznat nebo eliminovat negativní jevy. Některé jevy jsou pro mladého člověka na rozdíl od dospělého nepřekonatelné, podřizuje se jim a ve spojení se speciálními podmínkami vedou ke spáchání různých kriminálních deliktů.

²³ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

Dimenze trestné činnosti mládeže je do určité míry odlišná od trestné činnosti dospělých. Tyto odlišnosti jsou dány převážně věkem mládeže a dalšími kriminogenními faktory.

Kriminalisticky významné znaky pachatelů z řad mládeže se projevují ve způsobu spáchání i v jejich činnosti v průběhu vyšetřování.

Výsledky dosavadních výzkumů způsobu spáchání potvrzují hypotézu o výrazném determinujícím vlivu věku na způsob spáchání trestného činu.

Zjištění závislosti mezi věkem a způsobem spáchání je však ztěžováno neostrými přechody mezi způsoby páchaní v jednotlivých věkových periodách, konzumačním vykrýváním různých faktorů. Proto úsudek o věku pachatele, činěný ze způsobu páchaní jednotlivého trestného činu, má jen orientační charakter.

Pro motivaci trestné činnosti mládeže je charakteristické, že se v mnoha případech jedná o následek jejich nezralosti, když často nejsou schopni vysvětlit své společensky nebezpečné jednání.

Poznatky kriminalistické praxe nasvědčují tomu, že v motivaci pachatelů trestné činnosti z řad mládeže je možno vysledovat jejich konzumní způsob života a touhu vyrovnat se svým vrstevníkům z finančně saturovanějších rodin. Nedostatek jejich odpovědnosti, neúcta k uznávaným hodnotám, nechť dodržování norem upravujících život ve společnosti, neúcta k životu a zdraví. Touha po nezávislosti, touha imponovat vrstevníkům, získat obdiv a vytvořit si vůdčí postavení např. v partě nebo organizaci.²⁴

Typické způsoby páchaní trestné činnosti mládeží jsou:

- Kriminální delikty jsou často páhány pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, které posilují odvahu a agresivitu
- Chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, projevující se např. zbytečnou devastací okolí a předmětů
- Obvykle schází příprava ke spáchání trestné činnosti, pokud je trestná činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní, nedokonalá
- Výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže
- Trestná činnost je obvykle páchána skupinově s nízkou úrovní organizace

²⁴ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha : Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.

- Nevýhoda mladistvého pachatele spočívá v nedostatku věku, fyzické síly. Tyto nevýhody proto nahrazují neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle
- Při recidivě trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují. Zejména majetková trestná činnost je často páchána opakovaně na stejném místě nebo v bezprostřední blízkosti místa.
- Alibi si zajišťují u svých kamarádů nebo v partě, obvykle však až po spáchání trestné činnosti
- O připravované trestné činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party
- Obvykle schází snaha utajovat spáchání trestného činu. Proto zahlazování stop a utajování činu bývá podceňováno a proto úkony, týkající se zahlazování stop o spáchané trestné činnosti pachatelé této kategorie zpravidla nevykonávají, často však vyhrožují svědkům použitím násilí, u některých deliktů pachatelé nekladou odpor při zjišťování skutkového stavu věci, trestnou činnost doznávají a kryjí další spolupachatele.
- Předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. auta, motocykly, rádia, videa, oblečení, nože, zbraně, alkohol, cigarety, léky apod.) a mnohdy některé mnohem cennější věci nechávají bez povšimnutí.
- Věci získané trestnou činností skupinou mládeže jsou velmi brzy po spáchání rozdělovány mezi její členy, a to s přihlédnutím na postavení pachatele ve skupině a podle jeho podílu na spáchání činu. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně.
- Rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální²⁵

7 Typické stopy

Trestná činnost mladistvých pachatelů ponechává v zásadě obdobné kategorie stop, jako se nachází u trestné činnosti dospělých pachatelů. U mladistvých pachatelů se

²⁵ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

vyznačuje nižší výskyt přípravných jednání, nižší přítomnost užitých běžných, ale i speciálně vyrobených nebo poupravených nástrojů.

Protože mladistvý pachatelé mají odchylné preference v předmětu zájmu, lze očekávat u krádeží vloupáním nižší přítomnost obvyklých materiálních stop na jedné straně, ale na druhé straně se vyskytuje větší přítomnost stop, které jsou charakteristické pro chování mladistvých pachatelů nebo skupiny pachatelů z řad mládeže. Mladistvý pachatelé často na místě trestného činu zanechávají stopy, které nejsou typické pro dospělé pachatele např. devastace okolí a předmětů na místě trestného činu.

Pro trvanlivost a důkazní sílu jednotlivých stop a pořadí v jakém budou stopy hledány, zajišťovány a zkoumány platí obecná kriminalisticko-technická pravidla.

Konkrétní parametry jednotlivých stop jsou v souladu s rozvojem somatických a psychických vlastností pachatelů z řad mládeže, zkušenostních struktur a regulačních mechanismů jejich činnosti.²⁶

8 Podněty k vyšetřování

Druhy podnětů k vyšetřování trestné činnosti páchané mladistvými pachateli jsou obdobné jako u trestných činů, které spáchali dospělí pachatelé. Převládají zejména oznámení od jednotlivých osob nebo organizací.

Podněty od jednotlivých osob mohou pocházet od poškozených, svědků, rodičů, sourozenců, sousedů a příbuzných, přátel a známých pachatele z řad mládeže, ostatních občanů, kteří páchání trestné činnosti mladistvých pachatelů pozorovali anebo viděli pohybovat se mladistvé nebo děti v blízkosti místa činu apod.

Podněty o trestné činnosti pachatelů z řad mládeže získávané od organizací umožňují zpravidla vyvození závěru, že trestná činnost byla spáchána mládeží anebo dospělými za spoluúčasti mladistvých pachatelů. Ten to druh oznámení pochází zejména od vedení domovů mládeže, ústavů a zařízení pro mladistvé, učňovských

²⁶ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozšířené. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 431 s. ISBN 978-80-7380-052-9.

domovů a středisek, všeobecně vzdělávacích a odborných škol, okresních a obecních úřadů. Tato oznámení často obsahují relevantní informace o osobnosti pachatele.

Druhou typickou formou podnětu k vyšetřování jsou výsledky činnosti pracovníků služby kriminální policie a vyšetřování. Podněty získané operativně pátrací činností policie mají zpravidla největší informační hodnotu. V mnoha případech jsou prověřené, takže ulehčují vyšetřovací proces.²⁷

9 Počáteční úkony vyšetřování, plánování a organizace vyšetřování

Okruh počátečních operativně pátracích a vyšetřovacích úkonů a opatření je závislé v první řadě na druhu spáchaného trestného činu a na profilu počáteční vyšetřovací situace. Při volbě charakteristických počátečních úkonů se věk pachatele zjevně neprojevuje. K věku je důležité přihlídnout při výběru taktiky provádění úkonů, musí být zajištěna práva podezřelé osoby, nezbytné je zajistit, aby trestní řízení na mladistvého pachatele působilo výchovně.²⁸

Při výslechu obviněného mladistvého je nutno postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost.

Konfrontaci mladistvého lze provádět jen výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež.

Plánováním vyšetřování se rozumí myšlenková činnost zaměřená na určení způsobu, metod a prostředků řešení vzniklých kriminalistických situací při odhalování a vyšetřování trestných činů. Výsledkem této činnosti jsou většinou písemné plány vyšetřování. Plány jsou potřebnou podmínkou kvalitního vyšetřování prováděného v zákonem stanovených lhůtách. Plánováním nabývá vyšetřování cílevědomý charakter, vytvářejí se podmínky pro nalezení nejvhodnějších cest řešení daných úkolů, pro výběr efektivních taktických postupů a využití všech kriminalisticko-technických prostředků.

²⁷ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha : Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.

²⁸ KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistická taktika*. Praha : Policejní akademie ČR, 1999. 162 s. ISBN 80-7251-007-1.

Podstata plánování spočívá ve správném vytyčení programu činnosti v průběhu celého vyšetřování určité konkrétní věci.²⁹

V průběhu plánování a organizace vyšetřování je třeba kromě obecných pravidel pro plánování a organizaci vyšetřování mít na zřeteli tyto požadavky:

- Je nutné uznávat dané právní záruky, které jsou stanoveny pro tento druh řízení
- Vyšetřování by mělo být svěřeno specialistů, kteří mají životní zkušenosti a znalosti otázek, jež se týkají výchovy mládeže, tím je zabezpečeno zajištění výchovného účelu řízení
- Musí být zajištěna přítomnost veškerých osob, které mají právo účasti na prováděných úkonech, jde zejména o obhájce, orgán sociálně-právní ochrany dětí, pedagog, psycholog a další.
- Provádět úkony potřebné ke zjištění osobních poměrů mladistvého a jeho vlastností
- Při volbě taktiky postupu je třeba brát do úvahy naplnění výchovného cíle celého trestního řízení
- Vyšetřovací úkony s účastí mladistvého pachatele je třeba velmi pečlivě připravit, aby nemusely být opakovány. Důraz se doporučuje klást na rychlost trestního řízení, čímž se nejlépe zabezpečí splnění výchovného účelu řízení.

9.1 Vyšetřovací situace

Při vyšetřování provinění spáchaných pachateli z řad mládeže se orgán činný v trestním řízení setkává v počáteční etapě vyšetřování zejména se třemi vyšetřovacími situacemi. Na základě oznámení, výsledku ohledání, způsobu spáchání činu nebo výpovědi svědků je možné usoudit, že pachatelem je mladistvá osoba.

1. Odhalená fakta svědčí o tom, že došlo ke spáchání provinění a osoba pachatele je očividně z řad mládeže, přičemž totožnost konkrétního pachatele je zcela nebo z části známá. To znamená, že vyšetřování je směřováno k zjištění doplňujících

²⁹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

informací, které dovolují vyslovit důvodné podezření, že provinění spáchala konkrétní osoba. To je důvod k zahájení trestného stíhání podle § 160 trestního řádu, nebo přijetí určitých opatření pokud se jedná o pachatele, který v době spáchání skutku nedovršil 15 let svého věku.

2. Zjištěné skutečnosti poukazují na to, že trestný čin pravděpodobně spáchala osoba z řad mládeže, ale její totožnost dosud není známá. To nasvědčuje tomu, že činnost Policie České republiky bude zaměřena na typování mladistvých pachatelů, a taktéž i metody pro získávání důležitých informací jsou zaměřeny do prostředí mládeže.
3. Skutečnosti ukazují, že byl spáchaný trestný čin, ale pachatel trestného činu je zatím neznámý a není možno vyvodit, zde se jedná o mladistvého pachatele nebo pachatele dospělého.

9.2 Předmět vyšetřování

Základní zvláštností předmětu vyšetřování provinění spáchaných pachateli z řad mládeže je skutečnost, že řada případů vykazuje znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části trestného zákona, který se dopouštějí osoby mladší patnácti let.

Přesto, že tyto subjekty nejsou trestně odpovědné, policejní orgány musí zjišťovat skutkový stav věci v takovém rozsahu, aby byl plně zjištěn a dokázán. U těchto osob je prvním krokem zjištění skutečného věku pachatele.

Předmětem vyšetřování je zjištění příčin a podmínek trestné činnosti mladistvých, zejména vliv rodiny, na pracovišti, ve volném čase. Je třeba pečlivě objasnit, zda se na trestné činnosti mladistvého nepodílely i jiné osoby (např. návodem, organizátorství, pomocí) nebo zda nejsou naplněny znaky některého z trestných činů, např. šíření toxikomanie, ohrožování mravnosti, ohrožování mravní výchovy mládeže, podávání alkoholických nápojů mládeži, jejímiž pachateli jsou dospělé osoby.

Zvláště pečlivě je nutno shromažďovat důkazy, na jejichž základě lze hodnotit závažnost spáchaného činu.³⁰

³⁰ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha : Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.

9.3 Vyšetřovací verze

Vyšetřovací verze se využívají v trestním řízení za účelem zjištění a dokazování skutkového stavu věci. Prověřování a dokazování důsledků vyvozených z vyšetřovacích verzí je prováděno vyšetřovacími úkony v přísném souladu s ustanoveními trestního řádu.³¹

V řadě případů není na počátku vyšetřování pachatel znám, ale po vyhodnocení výsledků počátečních úkonů je zřejmé to, že pachatel trestného činu pochází z řad mládeže, proto se vytyčuje obecná vyšetřovací verze o tom, že trestný čin byl spáchán mladistvým pachatelem.

Jako typická vyšetřovací verze je verze, že trestný čin byl spáchán skupinově, tedy více mladistvými pachateli. Pro tuto vyšetřovací verzi svědčí zobecněné poznatky kriminalistické praktické činnosti, že pachatelé z řad mládeže páchají trestnou činnost častěji ve skupině, než dospělí pachatelé. Jinými fakty zdůvodňujícími vytyčení takovéto verze je např. větší množství stop pocházejících od různých osob a nástrojů, velké množství odcizených věcí, prokázané nebo předpokládané členství pachatele v závadové skupině osob apod.

Další typickou vyšetřovací verzí je verze, že se na trestné činnosti vedle mladistvého pachatele podílela i dospělá osoba, která v řadě případů vystupuje jako návodce, tato osoba stojí v pozadí spáchaného trestného činu. Charakteristické pro páchaní kapesních krádeží i pro jinou trestnou činnost dětmi.

Mezi další typické vyšetřovací verze je možné zařadit i verze o pokračující trestné činnosti mladistvého pachatele. Důvodem pro vytyčení takovéto verze je např. zjištění, že pachatel delší dobu nepracuje, pohybuje se z místa na místo, rozprodává různé předměty, utrací větší částky peněz.³²

³¹ STRAUS, Jiří . *Kriminalistická taktika*. Plzeň : AlešČeněk, s.r.o., 2008. Kriminalistické verze, s. 21-26. ISBN 978-80-7380-095-6.

³² NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika*. Praha : EUROUNION, 2004. 328 s. ISBN 80-7317-036-1.

9.4 Výslech mladistvého obviněného

Výslech je specifická metoda kriminalistické praxe, kterou se získávají formou výpovědi za zákonem stanovených podmínek a z důvodů stanovených zákonem kriminalisticky a právně relevantní informace uložené ve vědomí člověka.³³

Výslech mladistvého obviněného je velice náročný proces, a proto je důležitá již samotná příprava, protože vykazuje určité odlišnosti od výslechu dospělého obviněného. V první řadě je potřebné po věcné stránce v přípravě na výslech zajistit, co největší množství informací k osobě vyslychaného, jedná se zejména o informace, které poskytnou obraz o úrovni rozumového a mravního vývoje, prostředí ve kterém žije, také informace o rodinných vztazích a jeho poměrech.

V počátku je důležité navázat psychologický kontakt s mladistvým, je zapotřebí brát v úvahu emoční stav, ve kterém se vyslychaný nachází. Proto je podstatné při navázání psychologického kontaktu s mladistvým ulehčit tím, že před celým výslechem bude navázán neformální rozhovor o věcech, které s předmětem výslechu nesouvisí. Jde například o otázky týkající se zájmů mladistvého a jeho činností.

Tímto způsobem je možné současně zjistit další údaje o jeho osobních poměrech a podmínkách života, informace o výchově mladistvého. Zvláštní pozornost musí být věnována při poučení o právech a povinnostech obviněného mladistvého. Obsah těchto poučení je nutné vysvětlit vhodným způsobem, který bude přiměřený k věku a rozumové vyspělosti mladistvého obviněného.

Po celou dobu výslechu zejména ve stádiu dialogu, je nutné se vyvarovat jakéhokoliv možného sugestivního ovlivňování mladistvého. Mladiství jsou oproti dospělým zvýšeně sugestibilní vzhledem ke svému věku, rozumovému vývoji, zkušenostem. Pro většinu mladistvých představuje navíc kriminalita značnou autoritu, a tak se snaží odpovědět to, co si myslí, že chce kriminalista slyšet kromě recidivisty.

Pokud mladiství vypovídají při výslechu lživě, je zpravidla jejich lež jednodušší, méně promyšlená, založená na citech. U skupinové trestné činnosti může být silným motivem strach před vyloučením ze skupiny, ale i strach z trestu a msty skupiny. Výjimkou nejsou ani falešná sebeobviňování, Při překonávání lživé výpovědi mladistvých má častěji než u dospělých naději na úspěch stimulování kladných

³³ STRAUS, Jiří . *Kriminalistická taktika*. Plzeň : AlešČeněk, s.r.o., 2008. Kriminalistické verze, s. 21-26. ISBN 978-80-7380-095-6.

vlastností obviněného a využívání emocí, např. při prořeknutí se, při překvapivém předložení usvědčujícího důkazu.

Při sepisování výpovědi je důležité přesně zachytit neobvyklé slovní obraty a způsob vyjadřování mladistvých. Aby se nevyskytovaly nejasnosti ve výpovědi, je nutné současně uvádět vysvětlení slangových výrazů nebo jiných výrazů, které mladistvý užívají.

Transformace výpovědi do správné dikce jazyka či do jazyka “dospělých“ zkrlesuje význam a věrohodnost výpovědi. Někdy je vhodné z důvodu autentičnosti využít videozáznamu nebo magnetofonového záznamu výpovědi.³⁴

9.5 Výslech svědků

Zvláštnosti výslechů svědků v trestních věcech spáchaných mladistvým pachatelem spočívá zejména v tom, že předmětem výslechu není jen vyšetřovaná událost, ale jsou osvětlovány i jiné další skutečnosti.

Při výslechu dětí, které jsou poškozenými, zejména u mravnostní trestné činnosti se doporučuje využít názorných pomůcek “Jája a Pája“.

Výslechy svědků (rodičů, pedagogů, kamarádů obviněného) jsou zaměřeny nejen na zjištění informací o vyšetřované události, ale i na získání informací důležitých pro zjištění poměrů mladistvého pachatele ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

Při výsleších rodičů v trestních mladistvého obviněného, lze důvodně předpokládat důkladnou a podrobnou znalost osoby mladistvého. Při výslechu rodičů se vyskytuje pochopitelné riziko jejich emocionální zainteresovanosti a nedostatek objektivnosti. Zobecněné poznatky kriminalistické praktické činnosti ukazují, že svědci z řad rodičů často využívají práva odmítnout výpověď ve smyslu trestního řádu.

Dále se jedná o výslechy pedagogů, kteří jsou schopni poskytnout informace o úrovni rozumového vývoje a chování mladistvého. Ve většině případů pedagogové dobře znají rodinné poměry a způsob výchovy mladistvého, jsou schopni, poskytnou informace o jeho zájmech, kamarádech a trávení volného času.

Kamarádi mladistvého obviněného mají zpravidla dobré vztahy k obviněnému, zejména tehdy, když patří k téže skupině jako mladistvý obviněný. Projevují často tendenci vypovídat v jeho prospěch. Výjimkou v kriminálně závadových skupinách

³⁴ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.

však nejsou ani tendence svalit na obviněného další trestnou činnost a uchránit tak ostatní členy skupiny a především sebe. Věrohodnost všech těchto svědectví je pochybná a je třeba jí pečlivě hodnotit s přihlédnutím k sociálním a ostatním charakteristikám svědka, zejména k jeho kriminální minulosti a postavení ve skupině.

9.6 Konfrontace

Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, pokud je nelze objasnit jinak.³⁵

Konfrontace za účasti mladistvého se v běžném přípravném řízení neprovádí. Je možno k ní přistoupit jen výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež. To ovšem neznamená absolutní zákaz tohoto úkonu i ve stádiu vyšetřování, ovšem pouze ve zcela výjimečných případech po poradě s dozorovým státním zástupcem.³⁶

V případě konfrontace za účasti mladistvého je důležité vzhledem k její psychické náročnosti přezkoumat důvody, zda jsou ve výpovědích zásadní rozpory, a tyto rozpory nelze objasnit jiným způsobem.

V první řadě před provedením konfrontace je hlavní mladistvému objasnit její smysl, s ohledem k jejímu věku jí poučit o zásadách chování při konfrontaci a o právech a povinnostech, které vyplývají z procesního postavení konfrontovaného.³⁷

Důležité je bedlivě sledovat celý průběh konfrontace, zaměřit se na chování a reakce mladistvého. Pokud by docházelo k narušení průběhu konfrontace jako např. že jeden z konfrontovaných začíná udávat tón konfrontace, začíná dávat najevo vyhrožování, je třeba včas tyto negativní vlivy odstranit nebo konfrontaci ukončit. Z hlediska psychologického působení při konfrontaci, by měly být navozeny příznivé podmínky, aby byly získány pravdivé výpovědi, pokud dochází u některého z konfrontovaných k pocitům strachu nebo lítosti, je třeba tyto pocity eliminovat na minimum.

³⁵ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Kriminalistické verze, s. 21-26. ISBN 978-80-7380-095-6.

³⁶ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, s. 241-262.

³⁷ *Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád*. Praha : Armex Publishing s.r.o., 2004. 176 s. ISBN 80-86795-01-2.

Má-li být mladistvý konfrontován s dospělou osobou nebo s osobou, která je pro něj autoritou nebo které se bojí, doporučuje se nechat vypovídat mladistvého jako prvního. Tímto doporučením je možné předejít případné sugesci nebo zastrašování mladistvého druhou konfrontovanou osobou. Vychází se ze skutečnosti, že dospělé osoby zpravidla dovedou nad mladistvým snadno nabýt psychické převahy, přesvědčivěji vystupovat a lépe argumentovat. Někdy se konfrontace sami dovolají právě s úmyslem mladistvého ovlivnit.³⁸

9.7 Expertizy

Kriminalistická expertiza je metoda spočívající v systému úkonů a operací směřujících k získání nebo objasnění kriminalisticky významných informací za využití odborných znalostí, metod a prostředků z různých oblastí vědy, umění a řemesel.³⁹

Při vyšetřování trestných činů mladistvých pachatelů se vyskytují všechny druhy kriminalistických expertiz typické pro jednotlivé druhy trestných činů. Určité zvláštnosti se vyskytují u soudně psychiatrické a soudně psychologické expertizy.

Soudně psychologická expertiza je nařizována zpravidla je zjištění stupně rozumového a mravního vývoje mladistvého pachatele. Jejím cílem je zejména navrhnout opatření vhodná k jeho nápravě. Rozumová zaostalost může být způsobena např. zanedbáním rodinné péče a výchovy, poruchou vnímání, dlouhodobým pobytem v nemocnici.

Soudně psychiatrická expertiza je nařizována zpravidla v případech, kdy je třeba vyšetřit duševní stav mladistvého, protože vznikají pochybnosti o jeho rozumové a mravní vyspělosti mladistvého pachatele.⁴⁰

Při vyšetřování trestné činnosti s rasovým a národnostním podtextem se často využívá k prokázání, že slovní či písemný projev obsahuje rasově motivované útoky, expertiz z oboru politologie, historie, lingvistiky a sociologie.

³⁸ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha : Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.

³⁹ STRAUS, Jiří . *Kriminalistická taktika*. Plzeň : AlešČeněk, s.r.o., 2008. Kriminalistické verze, s. 21-26. ISBN 978-80-7380-095-6.

⁴⁰ Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.

10 Příčiny kriminality mládeže

Základní příčiny páchaní trestných činů mladistvými pachateli pramení z nesprávného výchovného působení a prostředí, v němž se mladiství pachatelé nacházejí. Důraz na roli výchovy, případně převýchovy a prevenci klade i trestní zákon a trestní řád.

Mezi další příčiny je možné zařadit i liberální přístup společnosti k drogám, alkoholu, prostituci, hráčství, žebrání, potulce, různým sektám, sexu, ale i k nelegálnímu vydělávání peněz.⁴¹

10.1 Dědičnost

Při posuzování aspektů, které vedou ke kriminalitě nelze opomenout biologický základ či genetiku.

Konkrétní dispozice jedince tvoří obecný rámeček jeho možností a stojí často u kořenů odlišného socializačního vývoje jedinců, a to i ve stejném či obdobném výchovném prostředí.

Z hlediska dědičnosti jsou lidské individuální charakteristiky a lidské chování prozkoumány mnohem méně než vlivy zevního prostředí.

Genetická dispozice může být zodpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však sami o sobě nevedou k delikventnímu jednání. Genetická vložka zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo. Genetická vložka zvyšuje práh pro působení činitelů vlivu prostředí.

O adekvátním či neadekvátním chování mladých lidí rozhodují do určité míry jejich psychické charakteristiky.⁴²

⁴¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

⁴² ZOUBKOVÁ, I; NIKL, J; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. Praha : Policejní akademie ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

10. 2 Rodina

Rodina je obvykle prvním sociálním prostředím a systémem, se kterým se dítě setkává. Proto je nesmírně důležité, jaké kvality tato rodina je schopna přiměřeně zajistit s věkem se měnící fyzické a duševní potřeby dítěte, rozvíjet jeho vrozené schopnosti a tlumit negativní sklony.

Výchova v rodině je základním prvkem a je schopna určovat význam při formaci osobnosti mladého člověka a má rozhodující faktor pro jeho rozumový a mravní vývoj. Mladý člověk by si měl do života odnášet správný vztah a respekt k základním principům a hodnotám společnosti. Pokud rodina neplní základní funkci rodinné výchovy, vzniká zde určité riziko pro vznik kriminogenního prostředí, ve kterém bude mladistvý vyrůstat. Kritické prostředí, ve kterém je zvýšené riziko, že se mládež bude potýkat s kriminalitou, jsou rozvrácené rodiny, ale i v rodinách, kde dítě postrádá citový vztah, zájem o jeho život, jeho problémy je minimální, a to se nemusí jednat o sociálně slabé rodiny.⁴³

Hlavní příčiny poruch v rodině:

Rozvrácená rodina

Je mnoho případů, kde v rodině chybí mužský nebo ženský vzor, to je často spojováno s neadekvátním sociálním vývojem mladého člověka, neboť málokdy se osamocenému rodiči daří suplovat roli chybějící rodičovské postavy. Dokonce lze říci, že mnohá delikventní kariéra dětí je významně spjata se ztrátou rodiče.

Nechtěné dítě

Toto dítě je ve svém vývoji již před narozením ovlivňováno duševní nepohodou stresované matky, po porodu pak vyrůstá často v neklidném, nestabilizovaném prostředí. Z hlediska mladé rodiny je narození dítěte zátěžovou situací, která vystavuje nepevné předivo vztahů a očekávání mezi partnery závažné zkoušce.

⁴³ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3

Příchod nového partnera do rodiny

V náročných životních situacích, mezi které příchod nového vychovatele bezpochyby patří, jednají děti často zkratkovitě, provokativně nebo negativisticky, a to zvláště tehdy, jestliže takovou změnu pocíťují jako ohrožující.

Jestliže nový vychovatel není schopen zvládnout pozvolné navazování kontaktu s dítětem, sladit své záměry se skutečnými potřebami dítěte, vcítit se do jeho života v kontextu jeho dosavadního životního zázemí. Ne každý nový partner je přínosem ke stabilizaci rodiny, někdy dokonce rodinné zázemí dítěte výrazně zhorší. Tak se příchod nového partnera matky nebo otce může někdy stát počátkem prohloubení asociálního chování dítěte.

Pobyt dítěte v dětském domově

Toto dítě má oslabenou schopnost navazovat vztahy, mají oslabený smysl pro „mimoústavní realitu“. Jejich delikventní jednání může být následkem jejich adaptace na život v ústavu a menší schopnosti adaptace na vnější život.

Nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého jedná se zejména o přehnanou tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost.

Lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k jeho prospěchu, ke způsobu trávení volného času.

Preferování podnikatelských a jiných aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dítěte.

Mezi další kriminogenní faktory mohou patřit např. kriminalita členů rodiny, závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání atd.

Základní právní úprava rodiny a péče o mládež, pokud má vztah k trestnímu právu, je obsažena zejména v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb.⁴⁴

⁴⁴ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 2. přepracované. Praha : ASPI Publishing, 2004. Kriminální mládeže a proti mládeži, s. 377-414. ISBN 80-7357-026-2.

10.3 Vliv okolí a party

Především se jedná o vliv starších osob s rizikovým chováním, a to nejen u dospělých, ale i osob z řad mládeže. V období dospívání, kdy psychika dítěte v porovnání s fyzickou stránkou není dostatečně vyvinuta, je dítě náchylné nekriticky přijímat negativní vlivy starších. Značnou roli zde hraje také alkohol a drogy. Mezi nevhodným využitím volného času a delikvencí mládeže často existuje příčinná souvislost.⁴⁵

Mladí lidé mají přirozenou vlastnost a potřebu se sdružovat v kolektivu lidí. Mládež se sdružuje v partách či jiných společenstvích. Často se nejedná o velké organizované party, která má pevnou hierarchickou strukturu, jsou to zejména skupinky vrstevníků, kteří se znají např. z místa bydliště, ze škol, internátů nebo je pojí společné zájmy ve volném čase. V případě, že se jedná o party, které vystupují protispolečensky, agresivně propagují rasovou nesnášenlivost, jsou společensky nežádoucí. Důvody nežádoucích postojů mladých lidí v partách vycházejí například z toho, že mladý člověk chce protestovat proti chybám a nedostatkům společnosti. Ideologické smýšlení těchto seskupení přijímá mladistvý jako vlastní zejména v případech, kdy je tato skupina řízená vlivnou osobností. V mnoha případech se mladý člověk integruje do této party, protože má touhu zazářit před svým okolím, být zajímavějším než jsou ostatní a tím se také odlišovat, snaha upoutat ostatní.

Řada anonymních part se vyznačuje vysokým stupněm agresivity při prosazování svých názorů.

V partě je obvykle potlačen vlastní názor, který je nahrazen autoritativním názorem vůdce party. Tento vliv je patrný zejména u extrémistických seskupení, ve kterých mladí lidé prosazují názor vůdce, aniž by se zabývali obsahem a dopadem tohoto názoru a konáním pod vlivem tohoto názoru.⁴⁶

⁴⁵ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha : Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.

⁴⁶ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 2. přepracované. Praha : ASPI Publishing, 2004. Kriminální mládež a proti mládeži, s. 377-414. ISBN 80-7357-026-2.

10.4 Volný čas

Mladí lidé ohrožení delikvencí více než jejich nedelikventní vrstevníci prožívají volný čas často nevhodně. Dominujícím prvkem při jeho naplňování je pocit nudy, který se snaží zahnat nějakým okamžitým nápadem, jenž by nevyžadoval delší snažení, nebyl příliš intelektově náročný a obsahoval prvek dobrodružství či soutěže. Zvláště intelektově deficitní jedinci vyžadují z hlediska prevence kriminality, aby v období dětství a dospívání nad jejich volným časem někdo bděl, aby jejich volno bylo zaplněno subjektivně i objektivně, akceptovatelnými aktivitami.

Mládež je snadnou kořistí pro provozovatele automatů, dealerů drog, sexuálních služeb apod.

10.5 Škola

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které jej mají provázet celý život a přímo působí na formování jeho osobnosti. Škola v některých případech může působit jako odlučovač kriminogenních faktorů rodiny. Vztah dítěte ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.

Mezi rizikové faktory patří nepravdělná školní docházka, špatný prospěch, nevhodné chování žáků k učitelům a naopak, arogantní přístup učitele k žákům, špatná spolupráce rodičů se školou či nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.

10.6 Nedostatečné a neúplné vzdělání

Většina mládeže, která páchá trestnou činnost, nemá ukončeno ani základní vzdělání. Řada z nich má podprůměrnou a nižší inteligenci, která se prokazuje v nedostatku sebekritičnosti, v jejich scestných zájmech na straně jedné a na straně druhé projevování podceňovaných pocitů. Tito mladiství mají často snahu upoutávat na sebe pozornost za každou cenu. Často tato delikventní mládež nemá skutečnou představu o životní perspektivě, a to ani v poměrně nedaleké budoucnosti.

10.7 Počítače a masmédiá

Současná doba a s ní spojená variabilita médií přináší novou zábavu a zájem dětí a dospívajících jedinců, na jejichž socializaci se nejvíce z médií podílí televize. Čas, který je sledování televizních programů věnován, je v průměru delší než všechny jiné mimoškolní činnosti, jimž se děti a dospívající v naší kultuře věnují. Nejrůznějšími výzkumy bylo prokázáno, že i přes znepokojivě vypadající údaje o čase stráveném u televize, je daleko podstatnější obsah sledovaných programů či uváděných informací.

Zlo a násilí nemusí mít destruktivní účinky, je-li dětem prezentováno v kontextu, jenž těmto projevům dává smysl v přijatém kulturním rámci, přičemž až násilí vytržené z kulturního a vztahového kontextu představuje hrozbu pro společnost. Za velmi nebezpečná kritéria, která televizní programy často obsahují lze považovat:

- samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování,
- vulgární zobrazování sexu
- agresivita zaměřená proti některým skupinám
- špatný příklad pro děti a mladistvé

Škodlivé účinky na děti a mladistvé může mít jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné, tak i nejasná hranice mezi tím, co se skutečně stalo a co je výmysl scénáristů, což představují v současnosti nové trendy v televizích, jako jsou tzv. reality show. Na jejich vysílání může i vzniknout nebezpečná závislost, aktéři těchto pořadů mohou být neotřesitelnými vzory pro mladé osobnosti, které žijí jejich životy, chovají a oblékají se podle nich a téma show se mnohdy stává hlavním tématem jejich rozhovorů.

Dalším nebezpečím, které televize přináší je zásadní rozdíl mezi obrazem zločince ve filmech s vymyšleným či záměrně upraveným scénářem a obrazem zločince ve zpravodajství o skutečných událostech. Filmový zločinec je líčen především jako sympatický chytrák, někdy dokonce i jako kladný hrdina filmu, kterého představují nejznámější a nejúspěšnější herci poslední doby, přičemž se nikdo nepozastavuje nad tím, že ve skutečnosti se jedná o sériového vraha, násilníka, či pachatele těžkých loupeží s ublížením na zdraví, apod. Zločinec je tedy mnohdy idealizován a jeho příběh je realizován formou legendy, či pohádky s patřičným šťastným koncem.

Vědecký a technický pokrok dnes vede taktéž k rozmachu interaktivních médií, které v blízké budoucnosti vytlačí sledování televize a budou mladým konzumentům

nabízet širší volbu subjektů, s nimiž se chtějí spojit a také mnohem pestřejší volbu programů. S tím jde ruku v ruce i nemožnost cenzorů dnešních televizních kanálů řádně kontrolovat přístupnost nevhodných zábav či programů na internetu a tím ovlivňovat jejich působení na mladé jedince. Kontrola mládeže před navštěvováním nevhodných stránek internetu bude prvořadým úkolem rodičů a pedagogů, neboť toto v současnosti nelze řádně technicky zabezpečit.⁴⁷

10. 8 Závislost na hracích automatech

Automaty zneužívané naší mládeží jsou rozšířené v nejrůznějších zařízeních, které lze rozdělit na dvě skupiny – zábavní a výherní.

U zábavních si hráči kupují čas, u výherních se kupuje možnost výhry. Zákon zakazuje provozování hazardní hry na výherních automatech osobám mladším 18 let. I přesto počet mladých závislých na této činnosti rok co rok přibývá. Jsou to však právě oni nezletilí a mladiství, u kterých vzniká patologické hráčství nejrychleji, během několika týdnů či měsíců. Na uvedený problém se samozřejmě nabalují i další, jako je záškoláctví – žák nebo student raději školu vynechává a čas tráví v některé z heren, kde mu to obsluha dovolí, nebo kde vzhledem k jeho předčasné fyzické vyspělosti ani netuší, že se může jednat o osobu mladší 18-ti let věku. Stádium výher však brzy přechází ve stádium prohrávání a končí stádiem zoufalství. K obstarávání dostatku finančních prostředků jedinec často využívá nejprve nejjednodušší formy, tedy krádeže drobnějších finančních hotovostí doma u rodičů či sourozenců, stejně jako u spolužáků v šatnách, tělocvičnách apod., což se však může rozvinout až ve velmi nebezpečné antisociální jednání, jako jsou těžké trestné činy na majetku, či životě a zdraví.⁴⁸

Negativní roli sehrávají a jsou i příčinou pro páchaní kriminálních deliktů recidiva, alkoholismus, jiné toxikománie a extremismus. V souvislosti s těmito faktory je třeba zkoumat, zda a kdo mladistvému umožnil požívání alkoholu nebo jiné omamné látky, a jakou roli tato osoba má v chování a jednání mladistvého.

⁴⁷ ZOUBKOVÁ, I; NIKL, J; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. Praha : Policejní akademie ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

⁴⁸ Marešová, A. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. ISBN 80-86008-34-7.

11. Primární, sekundární a terciární prevence

Prevence kriminality mládeže jednak zahrnuje včasné odhalování kriminogenních faktorů a situací, aby k trestné činnosti mladistvých docházelo co nejméně, jednak účinnou nápravu a resocializaci pachatele, aby trestný čin nebyl neopakován.

11.1 Primární prevence

Primární prevence se zaměřuje na široké pozitivní ovlivňování hodnotové orientace dětí od nejnižšího věku až po mladé dospělé. Opatření, které se realizují jak v makrostruktuře, mezostruktuře, tak i mikrostruktuře společnosti. Obsahují výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity, při nichž je brána obzvláštní pozornost, která je věnována při tvorbě podmínek pro aktivní způsob trávení volného času. Jedná se o podporu vytváření sítí zájmových, sportovních a vzdělávacích zařízení.

11.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá těmi rizikovými dětmi a mladistvými, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že by mohli být potencionálními pachateli trestné činnosti nebo jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, především drogovou závislostí, záškoláctvím, gamblerstvím, vandalismem, extremismem, nezaměstnaností. Nezastupitelné místo při zjišťování problémových situací u mladých lidí má škola. Proto by se měla spolupráce se školou zkvalitňovat. Preventivní opatření často zasahují do sféry volného času. Prevence není zaměřena jen na volný čas, ale také se zabývá rizikovými faktory, které jsou v sociálním prostředí a ve vztazích, ve kterých děti žijí. Sekundární prevence je zaměřena i na péči o rodinu, což je tedy včasné odhalování poruch v rodinné výchově. Měla by být vytvářeny pracovní příležitosti pro mladistvé, protože nezaměstnanost mladistvých směřuje k asociálním projevům, užíváním omamných a psychotropních látek, a také ke kriminalitě.

11.3 Terciární prevence

Terciární prevence se zabývá předcházením kriminální recidivě. Je tedy směřována na ty mladé lidi, kteří se již dopustili trestné činnosti a na ty, kteří se už v minulosti stali oběťmi trestných činů. Jedná se o včasná zajištění odborné pomoci. Je zaměřena na eliminaci recidivy kriminality i sociálně negativního jednání (šikany, prostituce, záškoláctví, útěku z domova) a resocializaci kriminálně narušených osob (vzdělání, pomoc při získávání pracovního uplatnění a bydlení, rodinným poradenstvím).⁴⁹

⁴⁹ ZOUBKOVÁ, I; NIKL, J; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vydání. Praha : Policejní akademie ČR, 2001. ISBN 80-7251-070-3

Závěr

V dnešní společnosti se kriminalita stala masovým sociálním jevem. Postupem času dochází u mladistvých pachatelů ke snižování trestní činnosti, ale podle médií kriminalita mladistvých roste. Proto je důležité vycházet z věrohodných zdrojů, jako jsou např. policejní statistiky.

Podle mého názoru sehrává nejdůležitější roli rodina. Na vývoj osobnosti dítěte má důležitý vliv nenarušená rodina, vztahy v rodině a přístup rodiny k dítěti. Rodina by se měla snažit vychovat z dítěte dobrého člověka. Na dítě od počátku působí citové vazby v rodině, pokud jsou tyto vazby nedostatečné, dochází u dětí k frustraci. To vede k tomu, že se pak snaží navazovat vztahy s problémovými vrstevníky, u kterých zažívá pocit naplnění.

Myslím si, že i kladné prostředí ve škole a hodnotné naplnění volného času má dobrý vliv na vývoj dítěte a mladistvého.

Aby docházelo k eliminaci trestné činnosti mladistvých, měla by se prevenci věnovat mnohem větší pozornost. Probační a mediační služba a orgán péče pro mladistvé by měla mít větší pravomoci při působení na mladistvé.

K úplné eliminaci této trestné činnosti nikdy nedojde, ale snaha snížit jí na minimum by byla vítána.

Seznam literatury

1. ČÁDA, František. *Knihy Tovačivská - její rukopisy: Studie o rukopisech.*: Bulín Hynek, 1968. 620 s.
2. Česko. Trestní zákoník. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2009, 306, s. 3-102.
3. Česko. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2006, s. 241-262.
4. Československo. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. In *Sbírka zákonů*. 1931, 22/1931 Sb.
5. CHMELÍK, Jan. *Drogová kriminalita*. Praha: Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou republiku, 1990.
6. CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 1998. 122 s.
7. KALLAB, Jiří. *Stručný výtah zákona o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Československý akademický spolek Právník, 1931.
8. KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor. *Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů*. Praha: Armex ve spolupráci se Soukromou sociálně-právní akademií TRIVIS, 1996. Metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, s. 108-118.
9. KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistická taktika*. Praha: Policejní akademie ČR, 1999. 162 s. ISBN 80-7251-007-1.
10. KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo hmotné obecná část*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2005. Základy trestní odpovědnosti, s. 12-14. ISBN 80-86795-22-5.
11. KRUPKA, Vladimír. *Trestní právo procesní*. Praha: Armex Publishing s.r.o., 2005. Zvláštní způsoby řízení, s. 165-167. ISBN 808679513-6.
12. MAREŠOVÁ, A. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. ISBN 80-86008-34-7.

13. MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
14. NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika*. Praha: EUROUNION, 2004. 328 s. ISBN 80-7317-036-1.
15. NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 2. přepracované. Praha: ASPI Publishing, 2004. Kriminalita mládeže a proti mládeži, s. 377-414. ISBN 80-7357-026-2.
16. STRAUS, Jiří. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Metodika vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží, s. 250-251. ISBN 978-80-7380-124-3.
17. STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. Kriminalistické verze, s. 21-26. ISBN 978-80-7380-095-6.
18. STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozšířené. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 431 s. ISBN 978-80-7380-052-9.
19. SUCHÁNEK, Jaroslav; KONRÁD, Zdeněk. *Vybrané kapitoly úvodu do kriminalistiky a kriminalistické techniky*. Praha: Armex Publishing, s.r.o., 2004. Předmět, systém a metody kriminalistické vědy a praxe, s. 7-13. ISBN 80-86244-06-7.
20. Sagit. *Trestní předpisy*. Ostrava : Sagit a.s., 2011. Detence, s. 399-416. ISBN 978-80-7208-843-0.
21. VÁLKOVÁ, Helena; DÚNKEL, Filip. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992.
22. *Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád*. Praha: Armex Publishing s.r.o., 2004. 176 s. ISBN 80-86795-01-2.
23. ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. Díl II. – Zvláštní část. Praha: PA ČR, 2001. ISBN 80-7251-003-7.
24. ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: 1997. 248 s. ISBN 80-210-1643-4.
25. ZOUBKOVÁ, I; NIKL, J; ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. Praha: Policejní akademie ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.